

Leve de kaart!

Op woensdag 30 september 2009 organiseert de Werkgroep Stedengeschiedenis, in samenwerking met de Faculteit Bouwkunde van de Technische Universiteit Delft, een studiemiddag onder de titel 'Leve de Kaart! Plattegronden en kaarten als historische bron, instrument van onderzoek en middel van presentatie'. Locatie: het nieuwe onderkomen van de Faculteit Bouwkunde, Julianalaan 134, Delft (Berlagezaal 1, begane grond westzijde). De studiedag is gratis voor eenieder toegankelijk. Informatie kan worden ingewonnen bij Jan van den Noort, 010-436 6014 of <http://www.stedengeschiedenis.nl>

dagvoorzitter: prof.dr. Jelle Vervloet

13:00-13:30 Ir. Iskandar Pané (Architect Technische Universiteit Delft) over 'Ontstaan en transformatie van het Hollandse cultuurlandschap, 800-2000'

13:30-14:00 discussie

14:00-14:30 Drs. Kim Zweerink (Historicus/Architectuurhistoricus Technische Universiteit Delft) over 'De transformatie van de Hollandse stad in kaart gebracht'

14:30-15:00 discussie

-----pauze-----

15:30-16:00 Dr. Elger Heere (cartograaf Universiteit Utrecht) over zijn dissertatie 'GIS voor historisch landschapsonderzoek: Opzet en gebruik van een historisch GIS voor prekadastrale kaarten'

16:00-16:30 discussie

16:30-17:30 borrel

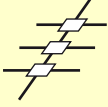
Iskandar Pané, Ontstaan en transformatie van het Hollandse cultuurlandschap (800-2000)

Aan de TU Delft loopt het onderzoek 'Mapping the Randstad Holland', dat deel uitmaakt van het onderzoeksprogramma Urban Architecture van de afdeling Architectuur. Het doel van dit programma is de ruimtelijke ontwikkeling van de Randstad op drie schaalniveaus in kaart te brengen: de regionale, de stedelijke en de architectonische schaal.

In 2005 heeft Henk Engel tijdens de studiemiddag 'Historische cartografie en de stad' georganiseerd door de werkgroep Stedengeschiedenis de eerste resultaten van het onderzoek 'Mapping the Randstad Holland' gepresenteerd. De belangrijkste resultaten van dit onderzoek zijn in 2007 voor een breed publiek toegankelijk gemaakt door een publicatie in de Bosatlas van Nederland.

Enerzijds is deze publicatie binnen de TU Delft de spin-off geweest voor het toepassen van hedendaagse cartografische analyses als instrument en notatie van meer gedetailleerd stadsonderzoek. Anderzijds zijn er sindsdien samenwerkingsverbanden ontstaan die het Randstad-onderzoek met andere vakdisciplines verbindt, onder meer met de vakgroep Geoarcheologie van de Universiteit van Amsterdam en met het onderzoeksinstituut Deltaris van TNO.

Aan de hand van zes kaarten van de Randstad Holland legt Iskandar Pané het verband tussen landschap en ondergrond, nederzettingen en infrastructuur en de veranderingen en verschuivingen die daarin optreden. In de presentatie wordt specifiek ingegaan op de rol van de cartografische analyse en de verhouding tussen kaart en schrift.

Kim Zweerink, De transformatie van de Hollandse stad in kaart gebracht

Een ander schaalniveau waarop het onderzoeksprogramma 'Mapping the Randstad Holland' zich richt is die van de stedelijke vorm. De fysieke transformatie van negen steden in de laatste acht eeuwen staat daarbij centraal. Het betreft Amsterdam, Utrecht, Gouda, Dordrecht, Rotterdam, Delft, Den Haag, Leiden en Haarlem.

Plattegronden en kaarten zijn een belangrijke bron voor analyse en duiding van de ruimtelijke transformatie van die steden. Met behulp van historische en nieuw getekende kaarten wordt de functionele en morfologische ontwikkeling vergeleken. Naast stadsuitbreidingen en veranderingen in de ruimtelijke structuur wordt ook aandacht besteed aan de plek die publieke gebouwen in de stad innemen.

De centrale vraag is waarom de stad een andere vorm kreeg. Zowel de ligging in het landschap als de bodemgesteldheid waren bepalend voor de ruimtelijke structuur, maar de ruimtelijke ontwikkeling was ook afhankelijk van economische, politieke, demografische en culturele factoren en van de motieven van actoren.

Door de ruimtelijke analyses te koppelen aan historische processen hoopt Kim Zweerink verklaringen te vinden voor de ontwikkeling van de vorm van steden. Haarlem, Utrecht en Rotterdam staan in deze presentatie centraal, omdat ze verschillen qua geografische ligging, functie en ontwikkelingsgeschiedenis.

Door de in kaart gebrachte analyses in verschillende perioden met elkaar te vergelijken komen interessante parallellen en verschillen naar voren in ontwikkelingsnelheid en structuur. Ook treden verschuivingen binnen de stadsplattegrond aan het licht. Zo hadden verschuivingen in handelsroutes en economische activiteiten in zowel Rotterdam als Utrecht gevolgen voor de structuur van de stad. In Haarlem was veeleer sprake van ruimtelijke en functionele centralisering rond de Grote Markt.

Elger Heere, GIS voor historisch landschapsonderzoek

Elger Heere onderzocht wat er zoal komt kijken bij het opzetten van een historisch GIS (geografisch informatiesysteem). Het gaat daarbij onder andere om de keuze voor het type historisch GIS en de vraag hoe ruimte en tijd worden gemodelleerd, maar ook om de doelstellingen van het systeem en de wensen en verwachtingen van de gebruikers. Die aspecten werden onderzocht met behulp van een daartoe opgezet historisch GIS voor de analyse en ontsluiting van prekadastrale kaarten. Uitgaande van een basaal functioneel model werd steeds één van de aspecten toegevoegd, waarna het functioneel model werd bijgesteld (calibratiemethode).

De potentiële gebruikers werden al vroeg in het proces betrokken. Door afwisselend theoretische en gebruikersaspecten toe te voegen ontstond een mooie wisselwerking tussen theorie en praktijk. Het onderzoek werd afgerond met een uitgebreide test van het systeem in een cartografisch laboratorium. Hierbij werden de functionaliteit van het systeem en enkele cognitieve aspecten bij het gebruik beproefd. Getracht werd om te achterhalen welke strategieën de testpersoon bedacht en welke handelingen daaruit voortkwamen. De proefpersoon werd daarom gevraagd tijdens het uitvoeren van zijn taak hardop te zeggen wat hij dacht. De hardopdenken-sessies werden met audio- en videoapparatuur vastgelegd.

Elger Heere geeft een kijkje in de keuken van de ontwikkelaar. Hij zet uiteen hoe een historisch GIS volgens de calibratiemethode wordt opgezet en laat het resultaat zien.

Namens de Werkgroep Stedengeschiedenis

dr. Jan van den Noort

informatie: Jan van den Noort 010-436 6014 - janvdnoort@ext.eur.nl

www.stedengeschiedenis.nl